

Regionale Kenniswerkplaats onbegrepen gedrag – Deel I

1. INLEIDING

Het ministerie van VWS streeft naar twintig regionale Kenniswerkplaatsen Onbegrepen Gedrag in Nederland. Regio IJsselland ontving hiervoor in september 2022 een ZonMw startsubsidie. Een projectgroep **met** daarin vertegenwoordiging van Stichting Focus (herstelcentrum), de gemeente Zwolle, RIBW-Overijssel, het Lectoraat GGZ & Samenleving van Hogeschool Windesheim en GGD IJsselland (zie bijlage 1) bundelde de krachten om te komen tot voorliggend projectplan en begroting voor de subsidieaanvraag. In de aanloop organiseerde de projectgroep met ondersteuning van de VNG regioadviseurs twee interactieve bijeenkomsten voor organisaties en partijen uit de regio die nauw betrokken zijn bij de aanpak van onbegrepen gedrag. Doormiddel van deze bijeenkomsten en een voorbereidend overleg met betrokken bestuurders creëerde de projectgroep breed draagvlak voor de kenniswerkplaats. Dit plan van aanpak en de keuze voor de eerste deelprojecten kwam op basis van de opbrengst van deze bijeenkomsten tot stand.

2. DOELGROEP

De regionale Kenniswerkplaats onbegrepen gedrag IJsselland richt zich op personen die vanwege psychische ontregeling onbegrepen gedrag vertonen. Zij zijn vaak de verbinding zowel met zichzelf als met anderen kwijtgeraakt. Soms onderkennen zij niet dat zij zorg nodig hebben, of zijn zij niet in staat deze zorg zelf te organiseren. De oorzaak van het gedrag kan voortkomen uit het psychisch lijden van de persoon, maar ook aangewakkerd zijn door omstandigheden in de omgeving, of door een interactie van psychische en sociale factoren. Bij langdurig lijden en mentale ontregeling zien we regelmatig verlies van werk, opleiding, sociale contacten of terugkerende en langdurige opnames. Er kan ook sprake zijn van tijdelijke ontregeling.

3. VISIE OP INHOUDELIJKE DOELSTELLINGEN

De term onbegrepen gedrag zegt niet alleen iets over de persoon zelf, maar ook over degene die hem of haar niet begrijpt. Voorheen werd de term verward gedrag gehanteerd, dat was vooral vanuit overlast perspectief. Onbegrepen gedrag is breder en sluit aan bij brede maatschappelijke ontwikkelingen, zoals de transitie van beschermd wonen naar beschermd thuis en de transformaties van de ggz, zoals de opkomst van herstel- en zelfregie activiteiten en netwerken. De kenniswerkplaats onbegrepen gedrag richt zich op het snijvlak van zorg en samenleving. In regio IJsselland willen we met de kenniswerkplaats bijdragen aan de volgende doelstellingen:

- Gemeenten, wijken, buurten in regio IJsselland kenmerken zich als een welkome genereuze gemeenschap waarin mensen mét en zonder onbegrepen gedrag kunnen ‘zijn’ en iets willen en kunnen betekenen voor elkaar zonder te stigmatiseren. Dit vertaalt zich in nieuwe kennis en handreikingen over normaliseren en beeldvorming: met aandacht voor ‘verbijzonderd’ normaliseren en de rol van de media.
- In de aanpak van personen met onbegrepen gedrag is meer aandacht voor preventie en vroegsignalering met daarinbinnen aandacht voor de stem van de onbegrepene en zijn naaste omgeving. Dit vertaalt zich in: (door)ontwikkelde of versterkte innovatieve samenwerkingsvormen tussen informele en formele hulp, waarbij sprake is van meer ondersteuning van naasten en naastbetrokkenen, versterking en professionalisering van ervaringsdeskundigen, een goede balans in het spanningsveld tussen de systeem- en leefwereld en eigen regie en collectieve netwerkzorg.

3.1. Toelichting

In de huidige maatschappij zijn we vaak geneigd uit verbinding te raken wanneer we te maken krijgen met onbegrepen gedrag. Het maakt ons onrustig of angstig in zin van 'Er gaat toch niet iets ergs gebeuren?' We worden soms boos of vellen een moreel oordeel. We willen ons er van distantiëren of het juist oplossen, maar dat lukt niet. Dat zien we zowel op micro-, meso- als macroniveau. We maken iets heel zwaar, zodat het doorgeschoven kan worden naar de GGZ, of we nemen het juist te weinig serieus en onthouden iemand zorg en ondersteuning. Een andere keer worden we verontwaardigd en vinden we dat de politie harder op moet treden. Met name zogenaamde 'complexe problematiek' is lastig. Niemand weet hier goed raad mee. De GGZ wil complexe problematiek ook niet op zich nemen, de financiering is hier niet op ingericht. De aanpak van (complexe) problematiek is vaak nog te verknipt. De ggz en het sociaal domein hebben moeite hierin samen te werken (Boumans, Kroon en Van der Hoek, 2023). Hoe blijven we als zorgverleners, als onbegrepene, als naaste in verbinding met elkaar? Hoe vinden we als samenleving in regio IJsselland meer rust rondom mensen met onbegrepen gedrag en verliezen we hen en elkaar niet uit het oog?

3.2. Hervormingsagenda en transities

Met de hervormingsagenda van de GGZ (IZA, 2022; Boumans, Kroon en Van der Hoek, 2023), de transformatie in het sociale domein en het proces van beschermd wonen naar beschermd thuis (Dannenbergh, 2015) wordt ingezet op het versterken van steunstructuren in het normale leven van kwetsbare personen. Er is meer samenwerking nodig tussen zorg en welzijn en tussen formele en informele zorg. We zien daarbij een beweging die gericht is op emancipatie en zelfregie van burgers die kwetsbaar zijn en hun naastbetrokkenen. Het is niet vanzelfsprekend dat kwetsbare personen als volwaardig burger integreren en meedoen. 'Samenregie' of 'relationele autonomie' is onontbeerlijk voor de zelfregie (Hauwert, Metze & Sedney, 2013). Door verbinding met anderen kunnen mensen een gevoel van eigenwaarde en daarmee zelfregie opbouwen (MacKenzie & Westlund, 2008). De kenniswerkplaats legt in de samenwerking tussen de informele en formele zorg de focus op het samenspel van wederkerigheid en onderlinge dialoog tussen de onbegrepene, naasten en betrokken partijen. In dit samenspel is ons uitgangspunt dat elk mens het leven op zijn eigen unieke manier vorm geeft en dat hulpverleners en betrokkenen moeten leren inspelen op dit unieke proces. Iedereen kijkt vanuit zijn eigen rol of referentiekader naar mensen met onbegrepen gedrag. Hierdoor zien we vaak vooral het probleemgedrag in plaats van de mens zelf. Door een persoon met onbegrepen gedrag in eerste instantie te zien als mens in zijn leefomgeving krijgen we een genuanceerder beeld. Wanneer we onbegrepen gedrag van mensen beter leren te verdragen, er bij kunnen blijven en geïnteresseerd zijn in hun leefwereld en dat van hun naasten, ontstaat meer verbinding. Ervaringskennis krijgt dan meer ruimte. De kenniswerkplaats stelt daarom de leefwereld en de casuïstiek van de onbegrepene centraal en wil hen een stem geven. Hiermee dragen we bij aan de verschuiving van transactie van zorg en diensten naar interactie tussen kwetsbare burgers en de hulpverlening (Martin Don, 2022). Hiervoor is het van belang te komen tot verdere normatieve professionalisering en het erkennen van ervaringskennis. Dit vraagt om het creëren van reflexieve ruimtes voor professionals (Kunneman, 2021) samen met inwoners waarin hun verschillende perspectieven met elkaar in contact kunnen komen. In een gezamenlijke zoektocht naar herstel en eigen regie staat het ontdekken van mogelijkheden voor een vervullend leven met psychische kwetsbaarheid centraal. Hierbij is ruimte voor het omarmen van het ongemak. Psychisch lijden is vaak niet te genezen, maar je kunt wel helpen om het bespreekbaar te maken en er mee om te gaan. Ook als is 'genezen' niet altijd mogelijk, herstellen kan meestal wel.

3.3. De rol van de ervaringsdeskundige

De herstelbenadering is een waardevolle aanvulling op de specialistische GGZ (generieke module HOZ, 2017; Generieke module Ervaringsdeskundigheid, 2022). Bij herstel gaat het vooral om het

persoonlijk herstel (je bent méér dan een diagnose) en om het maatschappelijk herstel (het mee doen in de samenleving). Dat laatste vraagt wat van de persoon, maar ook van de omgeving die dat meedoen mogelijk moet maken. De herstelbenadering is ontwikkeld door ervaringsdeskundigen (De Lange, Metze & Westen, 2022). Zij kunnen werkzaam zijn in de GGZ, maar ook in het sociaal domein. Ervaringsdeskundigen kunnen niet alleen van betekenis zijn in het ondersteunen van herstel en het bevorderen van zelfregie bij mensen met complexe problematiek, zij kunnen ook betekenisvol zijn met oog op preventie en vroegsignalering. Zij kunnen onbegrepen gedrag vanuit een gedeelde grond duiden en bespreekbaar maken. Hiermee vormen zij een brug tussen mensen met onbegrepen gedrag, de hulpverlening en de omgeving.

Ervaringsdeskundigen hebben verschillende zelfregie- en herstelcentra opgezet waar mensen met een psychische kwetsbaarheid of aandoening 'onder elkaar' kunnen werken aan herstel.

Herstelcentra zijn verschillend gepositioneerd; soms als onderdeel van een ggz-organisatie, soms zelfstandig met een financiering vanuit de gemeenten. Deze verschillen krijgen aandacht in de Kenniswerkplaats: Wat zijn de voor- en nadelen bij verschillende vormen van positionering? In de regio IJsselland vinden we deze verschillende positioneringen terug: herstelcentrum Nexus is bijvoorbeeld onderdeel van de RIBW, en Focus en de Vriendendiensten zijn zelfstandig. De herstelcentra vormen een verbinding tussen de ggz en de samenleving. In het IZA is ingezet op een versterking van deze herstel- en zelfregiecentra, zij nemen een belangrijke plaats in. Ook in de Kenniswerkplaats Onbegrepen Gedrag IJsselland is dat het geval. Herstelcentrum Focus is mede-aanvrager.

De zelfregie- en herstelcentra hebben zich vorig jaar verenigd en hun visie en aanpak gestroomlijnd en op elkaar afgestemd (Nederlandse Vereniging voor Zelfregie en Herstel, nvzh.nl).

Ervaringsdeskundigheid professionaliseert, niet alleen in een aanbod in zelfregie- en herstelcentra, in de GGZ en aanpalende gebieden zijn momenteel ruim 900 ervaringsdeskundigen werkzaam in een betaalde baan (Weerman e.a., 2023). Dit wordt ondersteund door het in 2022 verschenen landelijk Kwaliteitssysteem Ervaringsdeskundigheid, met daarin een standaard, landelijke leerplannen, een beroepsstatuut en een beroepsregister (te vinden via vved.org/kve/).

Ervaringsdeskundigheid vormt hiermee een erkend beroep.

3.4. De kracht van buurten en wijken

Omgaan met onbegrepen gedrag is een maatschappelijk vraagstuk, dat niet alleen opgelost wordt met een individuele aanpak. Het vraagt een welkome genereuze gemeenschap waarin mensen met onbegrepen gedrag kunnen 'zijn' en daarbij hoort ook een passende vorm van infrastructuur en huisvesting. Het vraagt een samenleving waarin we elkaar zien als gelijke, iets willen en kunnen betekenen met elkaar en stoppen met stigmatiseren (RIBW, 2021; Maathuis et al., 2022; Koekoek, 2019). Dit vraagt om samenwerking tussen professionals, beleidsmakers, inwoners en naastbetrokkenen. Onderzoek laat zien dat het sociaal kapitaal en de aard van een wijk of buurt van invloed is op de (potentiële) kwetsbaarheid en het onbegrepen gedrag van mensen. Het gaat om de mate waarin mensen bereid zijn elkaar te helpen, of ze vertrouwen hebben in hun buurt, streek of wijk en of ze willen werken aan een hoger doel. (Zorg+Welzijn, 2021; De Lange, Metze & Westen, 2022). Uit de pilot Welkome Wijk (Maathuis et al., 2022) leren wij dat het wegnemen van onbegrip over psychische kwetsbaarheid bijdraagt aan meer inclusie van kwetsbare personen. We nemen in onze kenniswerkplaats de handreikingen vanuit deze pilot mee.

3.5. Aandacht voor media, taal, beeldvorming

De taal van beleidsmedewerkers is anders dan die van inwoners, en de taal van wetenschappers is weer anders dan die van bestuurders en zorgverzekeraars. De taal van professionals is niet dezelfde als die van cliënten. Ook de term 'onbegrepen gedrag' is in onze Kenniswerkplaats onderwerp van kritische bezinning: wat houdt dit in, wat roept dit begrip op, hoe wordt het geframed? Welke gevolgen heeft dat voor kwetsbare inwoners? Wie begrijp wie niet? In onze kenniswerkplaats

hebben we aandacht voor deze verschillende perspectieven, de woorden die gebruikt worden, de framing die plaatsvindt en de rol van de media hierin. Stigma is een belangrijke reden dat mensen met een (psychische) kwetsbaarheid moeizaam hun plek vinden in de wijk. Bij een publiek stigma spelen media een belangrijke rol (De Vries, 2017). We zoeken hierbij samenwerking met het lectoraat Constructive Journalism van Windesheim, dat onderzoek uitvoert naar de invloed van media op de beeldvorming over mensen met onbegrepen gedrag.

4. HOE WILLEN WE ONS DOEL BEREIKEN?

Met de Kenniswerkplaats creëren wij voor de aanpak van personen met onbegrepen gedrag een ruimte waarin verschillende partijen samenwerken om nieuwe kennis te genereren en toegankelijk te maken. Hiermee ontstaat een regionale kennisinfrastructuur die zorgorganisaties, gemeenten, professionals, inwoners en naastbetrokkenen ondersteunt in het omgaan met onbegrepen gedrag. We gaan aan de slag in wijken, buurten, dorpen en straten. In de kenniswerkplaats gaan leren, reflecteren, onderzoek en deskundigheidsbevordering hand in hand. Door middel van praktijkprojecten in de regio vindt zowel praktijkverbetering als kennisontwikkeling plaats.

Gemeenten, (zorg)professionals, onderwijs, onderzoek, naasten, burens, ervaringsdeskundigen en inwoners met onbegrepen gedrag werken met elkaar samen. Zij bundelen professionele kennis, beleidskennis, wetenschappelijke kennis en ervaringskennis. Dit kan ook confronterend zijn of op gespannen voet met elkaar staan. Zij maken belangentegenstellingen en verschillende vormen van taal zichtbaar en bespreken deze. Op dit manier wegen zij machtsverschillen en verschillende perspectieven mee bij het creëren van oplossingen en verbindingen. De kenniswerkplaats verbindt en draagt zorg voor het overstijgend leren. Leerprocessen worden voor de regio expliciet gemaakt in de vorm van producten en bijeenkomsten, zodat zij overdraagbaar worden. Op die manier wordt kennis ontwikkeld die de opleidingsprogramma's van de beroepsopleidingen in de regio voedt en actualiseert en die professionals, beleidsmakers, maar ook ervaringsdeskundigen beter toerust voor hun werk.

Veel gemeenten in de regio zetten in op het versterken van steunstructuren rondom en mét kwetsbare burgers in hun dagelijkse leven. We sluiten met onze praktijkprojecten aan op enkele van deze initiatieven. We doen dat zowel in een plattelands gemeente met veel kleinere kernen als in meer stedelijk gebied, met name in wijken/ straten waar problematiek rondom onbegrepen gedrag zich ophoopt, zoals de buurt Dieze-Oost in Zwolle. We kiezen zorgvuldig voor enkele exemplarische gebieden die veel vraagstukken herbergen waar we mee aan de slag willen en waarin we met actie- en ontwerponderzoek concreet aan de slag gaan. De opbrengsten zijn ook bruikbaar buiten deze plekken. Hiermee maken we de kennis die we als kenniswerkplaats genereren toepasbaar voor al onze gemeenten.

We starten met een project in de Zwolse aandachtswijk Dieze Oost. Het gaat om een traject, met woningcoöperatie DeltaWonen als mede-aanjager, waar met alle relevante partijen – de RIBW, het herstelcentrum Focus, Travers Welzijn, de gemeente – aan de slag gegaan wordt om de kwaliteit van leven van de inwoners te verbeteren. Nagedacht wordt over wat in de wijk Dieze nodig is om beter samen te werken in de doorstroom van beschermd wonen naar zelfstandig thuis. Voor dit eerste project (zie deel 2 van deze aanvraag) zijn al eerder designsprints uitgevoerd en zijn concrete plannen gemaakt om samen te werken en hiervan te leren. Hierbij is ook ruimte voor mantelzorgers, ervaringsdeskundigen en burens om met elkaar te leren, deels in separate groepen, deels gecombineerd. Formele en informele zorg worden verbonden.

In de gemeente Hardenberg worden voorbereidingen getroffen om een praktijkproject te koppelen aan Stap in de Wijk van het RIBW. Dit is een vernieuwend en ambitieus programma dat wordt ingevoerd in heel Overijssel en dat aansluit bij de opgave waarvoor beschermde woonvormen zich gesteld zien. Stap in de Wijk is gericht op participatie in de wijk en op eigen regie, ontwikkeling en autonomie. Met de 7 ondersteuningselementen van Stap in de Wijk kan de cliënt kiezen hoe zijn of haar persoonlijke herstelproces vorm te geven. Dit programma vraagt nadere uitwerking en het onderzoeksmatig volgen van het proces, met name wanneer het gaat om hoe het vorm kan krijgen in kleine kernen. Er wordt momenteel veel waardevolle kennis opgedaan, zowel op inhoud als proces,

die het verdient verder beschreven en uitgewerkt te worden. Gekoppeld aan dit programma worden maatschappelijke organisaties zoals sport, verenigingen, cultuur of kerk betrokken in het toewerken naar een welkome, genereuze samenleving. Stap in de Wijk vraagt iets van cliënten, van begeleiders, en van naastbetrokkenen en buurten. Het richt zich op het versterken van collectieve verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van leven van kwetsbare inwoners.

5. INBEDDING VAN DE KENNISWERKPLAATS IN DE REGIO

Als project is de kenniswerkplaats opgenomen in de programmalijs Mentale Gezondheid van de agenda Publieke Gezondheid 2023-2027. Hiermee is de ambtelijke en bestuurlijke afstemming met dit domein gewaarborgd. De kenniswerkplaats heeft verbinding met de werkplaats Sociaal Domein waarvan lectoraat Samenlevingsvraagstukken van Hogeschool Viaa de trekker is. Dit lectoraat biedt ondersteuning aan de leernetwerken van de samenwerkingsagenda Zorg & Veiligheid (Z&V). Sinds twee jaar is in IJsselland deze regionale samenwerkingsagenda in ontwikkeling, met als doel: het versterken van de totale keten van psychische gezondheid. Naast aandacht voor betere omgang met complexe problematiek van kwetsbare inwoners is binnen de samenwerkingsagenda nu ook specifieke aandacht voor de samenhang van thema's op het snijvlak van het zorg-, veiligheids- en sociaal domein. Hieruit vormen zich een viertal inhoudelijke thema's die de doelen van de kenniswerkplaats raken: 1) Vroegtijdige signalering van zorgwekkende situaties; 2) Versterken van een integrale wijkaanpak; 3) Toerusten van omgeving in omgang met betrokkene; 4) Realiseren van passende en meer flexibele woonconcepten voor doelgroepen zorg en veiligheid. Een van de procesmatige pijlers van de agenda Z&V is het verminderen van bestuurlijke druk, door binnen een afzienbare tijd te komen tot een nieuwe regionale netwerkstructuur op het snijvlak van zorg, veiligheid en het sociale domein. Betrokken bestuurders zullen de kenniswerkplaats adviseren over de juiste inbedding en samenwerking binnen de nieuw te vormen regionale netwerkstructuur. De projectleider van de kenniswerkplaats en de agendaregisseur Z&V onderhouden over bovenstaande ontwikkelingen nauw contact met als doel goede afstemming tussen de leernetwerken Z&V en de kenniswerkplaats onbegrepen gedrag, zodat zij elkaar rondom gemeenschappelijke maatschappelijke vraagstukken versterken.

We werken als kenniswerkplaats samen met de lectoraten van de drie in de regio aanwezige hogescholen (Saxion, Hogeschool Viaa en Windesheim). Ook is via Hogeschool Windesheim een verbinding met de nabijgelegen kenniswerkplaats in regio Flevoland. Net als regio IJsselland kent Flevoland stedelijk en plattelands gebied met kleinere kernen. Er liggen voor vergelijkbare vraagstukken kansen voor uitwisseling van de opgedane kennis en vertaling daarvan in gemeenschappelijke deskundigheidsbevordering.

6. DE ORGANISATIESTRUCTUUR VAN DE KENNISWERKPLAATS

De kenniswerkplaats bestaat uit een kernteam van experts waarin verschillende kennisbronnen en perspectieven vertegenwoordigd zijn, een bestuurlijk adviesnetwerk en een aantal praktijkprojecten. Deze paragraaf beschrijft de opbouw van bovengenoemde onderdelen, welk doel zij dienen en hoe ze zich tot elkaar verhouden. In figuur 1 wordt de organisatiestructuur visueel weergegeven.

De praktijkprojecten

Bij aanvang van de kenniswerkplaats gaat 1 praktijkproject starten. Gedurende de looptijd worden daar nog enkele praktijkprojecten aan toegevoegd. Ieder praktijkproject kent zijn eigen projectstructuur. De aansturing vindt plaats door de praktijkprojectleider/ onderzoeker van het desbetreffende project. Deze brengt de nodige kennis en leer- en verandermethoden in en duidt samen met de deelnemers de opgedane ervaringen. Onder begeleiding van een praktijkprojectteam werken zij aan praktische en duurzame oplossingen die bijdragen aan de gewenste verandering in de praktijksituatie. Veranderen, leren en kennisontwikkeling gaan samen op. Met behulp van participatief actie- en ontwerponderzoek worden binnen de praktijkprojecten nieuwe ideeën en inzichten gegenereerd en in de praktijk vertaald.

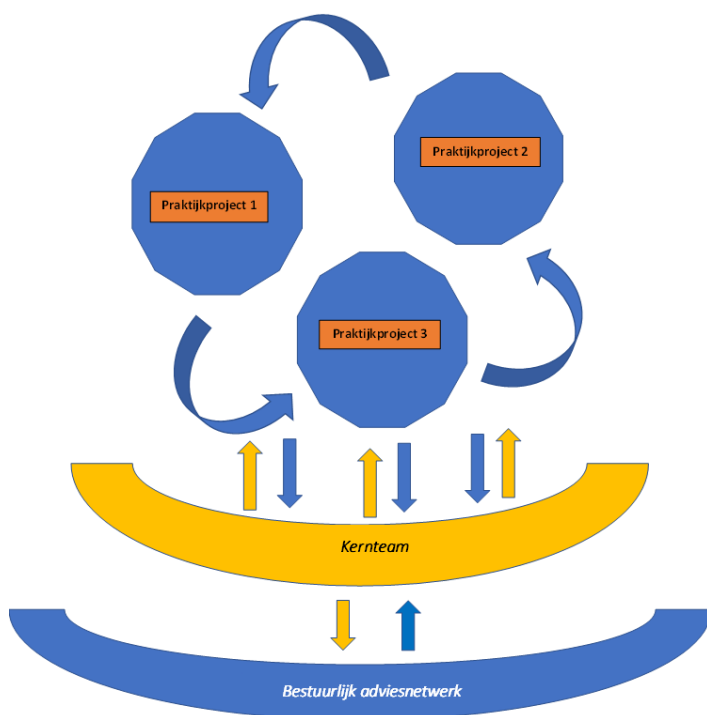
Het kernteam

Het kernteam wordt naast de inhoudelijk coördinator, de algeheel projectleider en de projectleiders van de praktijkprojecten, gevormd door vertegenwoordigers van de volgende organisaties: Stichting Focus, Gemeente Zwolle, RIBW, Hogeschool Windesheim, GGD IJsselland en ervaringsdeskundigen. Zij vervullen binnen het kernteam de rol van inhoudelijk expert vanuit hun vakgebied. In het kernteam zijn verschillende perspectieven en kennisbronnen vertegenwoordigd: zowel ervaringskennis (Focus/ervaringsdeskundigen), als wetenschappelijke kennis (het lectoraat/GGD), beleidskennis (Gemeente/GGD) en professionele kennis (GGD en RIBW). Het kernteam komt 4 keer per jaar bijeen. Zij vormt de schakel tussen de praktijkprojecten en de kennisinfrastructuur van de kenniswerkplaats. De projectleiders van praktijkprojecten ontvangen binnen het kernteam steun en begeleiding. Het kernteam ziet er verder op toe dat de visie en de daaruit voortvloeiende doelen en criteria gewaarborgd blijven en dat de kennisdeling en de kennisinfrastructuur in de regio vorm krijgt. De opbrengsten en producten uit de praktijkprojecten verspreiden zijn naar het bredere veld

Het bestuurlijk adviesnetwerk

In het bestuurlijk adviesnetwerk zijn bestuurders van de volgende organisaties vertegenwoordigd: Hogeschool Windesheim, RIBW, Stichting Focus, GGZ Dimence, Zorgverzekeraar Zilveren Kruis, GGD IJsselland, gemeente Zwolle (verbinding met samenwerkingsagenda Zorg en Veiligheid) en gemeente Zwarte Waterland (vertegenwoordiger bestuurlijk overleg Publieke Gezondheid). Ook nemen ervaringsdeskundigen deel. Het bestuurlijk adviesnetwerk adviseert en draagt samen met de projectleider en inhoudelijk coördinator zorg voor verbinding van de kenniswerkplaats met regionaal

relevante netwerkstructuren. Zij spelen een belangrijke rol in de kennisdeling op bestuurlijk niveau. De deelnemers van het bestuurlijk adviesnetwerk zijn ambassadeurs van het domein dat zij vertegenwoordigen. Doormiddel van leerbijeenkomsten reflecteren wethouders, ervaringsdeskundigen, bestuurders en managers op beleid, regelgeving en procedures binnen de eigen organisatie en organisatie-overstijgend. Zij doen dit op basis van de opgedane inzichten uit de deelprojecten. Daar waar nodig dragen zij zorg voor aanpassingen en verbeteringen binnen de eigen organisatie. Zij geven ruimte voor implementatie van de kennis, producten en activiteiten.

figuur 1: organisatiestructuur kenniswerkplaats

De projectleider en inhoudelijk coördinator

De algeheel projectleider/ penvoerder (GGD IJsselland) stuurt de kenniswerkplaats aan. Zij draagt zorg voor het proces van organisatie, afstemming met andere partijen in de regio en (tussentijdse) verantwoording. De inhoudelijk coördinator (Hogeschool Windesheim, Lectoraat GGZ en Samenleving) is verantwoordelijk voor het proces van kennisdeling en overstijgend leren. Zij vervult voor de projectleiders van praktijkprojecten een coachende rol.

6.1. STAPSGEWIJZE AANMELDPROCEDURE VOOR TOEKOMSTIGE PRAKTIJKPROJECTEN

De kenniswerkplaats heeft een looptijd van 4 jaar en start in september 2023. ZonMW stelt voor deze periode € 800.000- beschikbaar, waarvan € 200.000,- voor algehele coördinatie en € 600.000,- voor praktijkprojecten. Voor beide onderdelen is 25% cofinanciering vereist. Het kernteam dient op 4 april 2023 het eerste onderdeel van de subsidieaanvraag in. Dit bevat een plan van aanpak voor de algehele coördinatie van de kenniswerkplaats en een projectplan voor een eerste praktijkproject, met passende begrotingen. De subsidieaanvraag voor de deelprojecten van de kenniswerkplaats vindt stapsgewijs plaats. Dit betekent dat er ruimte is om tussentijds aanvullende projectideeën bij ZONMW in te dienen. Wij zullen dat op die manier vorm geven. Gedurende de startimpuls fase brachten partners ideeën in voor praktijkprojecten. Zij deden dat tijdens een interactieve bijeenkomst waarin voorstellen gepitcht en besproken werden. Dit resulteerde in een aantal kansrijke ideeën waarvan één voor 4 april vertaald kon worden in een plan. Andere kansrijke projectideeën vragen nog nadere uitwerking. Het kernteam beoordeelt de projectideeën aan de hand van criteria (zie bijlage 1), die op basis van de interactieve bijeenkomst zijn opgesteld. Hierbij is aandacht voor goede spreiding van de praktijkprojecten over de looptijd van 4 jaar.

7. VISIE OP LEER- EN VERBETERPROCES

Binnen de kenniswerkplaats werken we vanuit de principes van action learning en participative action research (PAR). Deze manier van onderzoeken is passend bij het aanpakken van concrete problemen en uitdagingen, het ontwikkelen van oplossingen die directe duurzame impact hebben op levens van mensen. Personen met onbegrepen gedrag, naasten, ervaringsdeskundigen, maar ook beleidsmakers, onderzoekers en hulpverleners worden bij het onderzoeksproces betrokken. PAR gaat uit van het principe dat mensen zelf het beste in staat zijn hun eigen situatie te begrijpen en te verbeteren en dat het van belang is verschillende betrokkenen met verschillende belangen te betrekken. Hierbij is specifiek aandacht voor ‘silent voices’, voor stemmen die niet vaak of gemakkelijk gehoord worden. In de kenniswerkplaats wordt moeite gedaan om hun perspectief te expliciteren, onder andere door non-verbale werkwijzen of met creatieve middelen. De betrokkenen dragen gezamenlijk op een waardevolle manier bij aan het identificeren van problemen, het ontwikkelen en creëren van oplossingen en het zoeken naar wegen om verandering te bewerkstelligen. De samenwerking tussen onderzoekers en deelnemers is gelijkwaardig, iedereen levert een bijdrage aan het proces en de resultaten. Het is een proces van continue reflectie, leren en verbetering, waarbij mensen samenwerken om een betere situatie te creëren voor zichzelf en anderen. Belangrijke principes binnen PAR zijn:

- **Participatie:** deelnemers zijn actief betrokken bij het onderzoeksproces, hun inbreng wordt gewaardeerd en gerespecteerd. Dit betekent bijvoorbeeld dat de onbegrepene, de ervaringsdeskundige en de hulpverlener een gelijke stem hebben bij het identificeren van problemen, het ontwikkelen van oplossingen en het implementeren van veranderingen.
- **Empowerment:** PAR heeft als doel deelnemers te versterken en ondersteunen bij het nemen van actie om problemen aan te pakken. De deelnemers worden gestimuleerd om hun kennis, vaardigheden en capaciteiten te ontwikkelen en te gebruiken om veranderingen te bewerkstelligen. Zij bundelen professionele kennis, beleidskennis, wetenschappelijke kennis en ervaringskennis.
- **Dialoog:** PAR is gebaseerd op de principes van dialoog en samenwerking. Dit betekent dat open en eerlijke communicatie plaatsvindt tussen onderzoekers en deelnemers, waarbij verschillende perspectieven worden gehoord en gerespecteerd. Het mag daarbij af en toe ‘schuren’
- **Kritische reflectie:** PAR houdt in dat deelnemers kritisch nadenken over hun eigen ervaringen en praktijken, en dat ze hun eigen opvattingen en overtuigingen ter discussie stellen. Dit betekent dat deelnemers zich bewust worden van de invloed van hun eigen denkpatronen en dat ze openstaan voor nieuwe perspectieven en ideeën.

- Actiegerichtheid: PAR heeft als doel veranderingen te bewerkstelligen en problemen op te lossen. Dit betekent dat concrete acties worden ondernomen op basis van de resultaten van het onderzoek, en dat deelnemers worden gestimuleerd zelf actie te ondernemen om veranderingen te bewerkstelligen.
- Onderzoekskwaliteit: PAR streeft naar onderzoek van hoge kwaliteit, waarbij methodologische nauwkeurigheid en validiteit worden nagestreefd. Dit betekent dat zorgvuldig wordt omgegaan met het verzamelen en analyseren van gegevens, en dat de resultaten van het onderzoek worden gerapporteerd op een manier die begrijpelijk is voor deelnemers en andere belanghebbenden.

8. DE OPBRENGSTEN

De opbrengsten van de kenniswerkplaats sluiten aan bij de doelstellingen zoals beschreven in paragraaf 3. Rondom de projecten zien we praktijkverbetering op concrete afgebakende plekken, zoals bijvoorbeeld een straat waar problematiek zich ophoopt. Er is op die plekken meer begrip en rust tussen de onbegrepen en de omgeving ontstaan. Meer mensen met psychische kwetsbaarheid zijn in beeld en nemen deel aan activiteiten. Er is meer samenwerking tussen professionals en ervaringsdeskundigen. Zij voelen zich gesterkt om het anders te doen en ongebruikelijke samenwerkingsverbanden aan te gaan. Onder de ervaringsdeskundigen is diversiteit in rollen aangebracht, zoals: peersupport, vrijwilligers en professionele ervaringsdeskundigen. Ook naasten voelen zich gesterkt en gesteund.

Het geleerde blijft niet opgesloten in de lokale gemeenschap. Inspirerende voorbeelden en casuïstiek worden verzameld en de opgedane kennis wordt vertaald zodat zij overdraagbaar zijn. We denken hierbij aan handleidingen, modules, artikelen, creatieve werkvormen die de onderlinge samenwerking versterken en de kennis en expertise vergroten. Bestaande instrumenten voor vroegsignalering en ondersteuning van naastbetrokkenen worden doorontwikkeld. Om het begrip voor psychische kwetsbaarheid te versterken is in de tools en artikelen voldoende aandacht voor de balans tussen bijzondere aandacht en destigmatisering. De opgeleverde praktijkverbeteringen worden vertaald in werkvormen voor deskundigheidsbevordering en onderwijsmodules voor het mbo en het hbo in de regio en daarbuiten. De kenniswerkplaats draagt op die manier bij aan het vergroten van expertise van (toekomstige) professionals, ervaringsdeskundigen en andere betrokkenen. Deskundigheidsbevordering op het gebied van communicatie en beeldvorming over psychische kwetsbaarheid vindt plaats. Creatief vormgegeven casuïstiek geschikt voor leergroepen over het desbetreffende onderwerp worden verzameld en ingezet. De overdracht van kennis gaat op een creatieve en verrassende manier plaatsvinden. We zoeken daarbij naar ongebruikelijke plekken (bijvoorbeeld theater of bibliotheek) en maken gebruik van digitale middelen.

9. KENNISDELING EN COMMUNICATIE

Voor regio brede kennisdeling en blijvend draagvlak voor de kenniswerkplaats is communicatie van belang. Bij de start stelt de projectleider een communicatieplan op. In het plan is aandacht voor schriftelijke- en digitale communicatievormen zoals: een website, een digitale nieuwsbrief, een LinkedIn pagina, en herkenbare formats voor factsheets of audiovisuele uitingen. Ook maakt de kenniswerkplaats gebruik van communicatie en kennisdeling via live bijeenkomsten of webinars. Gedurende de looptijd van het project zullen minimaal zes van deze regionaal overstijgende bijeenkomsten plaatsvinden. Er is aandacht voor creatieve communicatie uitingen. Deze zijn helpend om tot een verdieping te komen. Op die manier zetten we de communicatie in als veranderinstrument. Voor het bereiken van een brede groep, worden sleutelfiguren uit de doelgroep, praktijk, beleid, onderwijs en onderzoek betrokken. Zij denken met het oog op hun achterban mee over passende vorm en inhoud van de communicatie uitingen en dragen bij aan het bereiken van de achterban.

10. HAALBAARHEID VAN DE KENNISWERKPLAATS

Er is voldoende draagvlak in de regio voor een kenniswerkplaats. De interactieve bijeenkomst die de projectgroep tijdens de startimpuls fase organiseerde werd bezocht door ruim 20 deelnemers, die een brede groep van relevante partijen uit de praktijk, beleid, onderwijs en onderzoek vertegenwoordigden. De hoeveelheid project ideeën die de projectgroep vervolgens ontving en die in een tweede interactieve bijeenkomst (met ongeveer 40 deelnemers) zijn besproken, laat zien dat de kenniswerkplaats een welkome bijdrage gaat leveren aan de aanpak voor personen met onbegrepen gedrag in de regio. De infrastructuur die op dit moment in regio IJsselland aanwezig is en de onderlinge samenwerking die daaruit voortvloeit, maakt dat domein overstijgende kennisdeling voor de kenniswerkplaats haalbaar en mogelijk is. Relevante partijen zoals GGZ Dimence en de zorgverzekeraar Zilverenkruis zijn betrokken via het bestuurlijk adviesnetwerk. De woningcorporaties en het welzijnswerk zijn betrokken via praktijkprojecten.

De stapsgewijze manier van werken maakt het mogelijk projecten te spreiden gedurende de looptijd van de kenniswerkplaats, dit past bij de participatief actiegerichte wijze waarop de kenniswerkplaats wil werken.

11. MONITORING EN EVALUATIE

Het monitoren van de kenniswerkplaats is de verantwoordelijkheid van de coördinerend projectleider (GGD) en de inhoudelijk projectleider (lector). De monitoring is gericht op de participatieve werkwijze (zijn alle relevante partijen steeds aangehaakt? Zijn de verschillende perspectieven gelijkwaardig vertegenwoordigd?), de doelstellingen van de kenniswerkplaats en de subdoelstellingen van de projecten.

Hierbij bewaakt de coördinerend projectleider vooral het tijdpad, de begroting, en de betrokkenheid van de diverse partijen, terwijl de inhoudelijk projectleider monitort in hoeverre nieuwe kennis wordt ontwikkeld, opbrengsten worden opgeleverd volgens de PAR-werkwijze en in hoeverre aan de twee centrale doelstellingen wordt gewerkt.

Indicatoren voor project overstijgende monitoring:

- het aantal ingediende projecten vanuit de Kenniswerkplaats;
- de opbrengsten van de projecten;
- het aantal nieuwe activiteiten en kennis die voort komen uit de samenwerking binnen de projecten;
- het aantal producten dat is opgeleverd, het bereik en het gebruik van deze producten (bijvoorbeeld toegankelijke factsheets);
- de mate waarin de verschillende kennisbronnen (perspectieven) terug te vinden zijn in de producten;
- de successen en belemmeringen die partners aangeven gedurende de samenwerking;
- de mate van bekendheid en uitstraling van de KWP.

Monitoring van de praktijkprojecten doen we aan de hand van kwantitatieve en kwalitatieve indicatoren. Kwantitatieve indicatoren zijn:

- het aantal personen dat deelneemt aan een activiteit en de kennisbron die zij vertegenwoordigen;
- het aantal activiteiten, bereik en opbrengst van de activiteit;
- het aantal nieuwe samenwerkingsvormen of verbindingen dat is gelegd;
- de mate waarin initiatieven worden doorontwikkeld;
- de mate waarin activiteiten gespreid zijn over de regio.

Kwalitatieve indicatoren zijn:

- de mate waarin het begrip voor onbegrepen gedrag bij de deelnemende partijen is toegenomen;

- de mate waarin de handelingsbekwaamheid ten aanzien van mensen met onbegrepen gedrag is toegenomen;
- de mate waarin de mensen om wie het gaat zich gehoord en serieus genomen voelen;
- wat de mensen om wie het gaat er zelf aan hebben gehad;
- de kwaliteit van nieuwe verbindingen die zijn gelegd (verrassend, duurzaam etc.);
- hoe ontwikkelde producten daadwerkelijk gebruikt worden en of ze van toegevoegde waarde zijn.

12. IMPLEMENTATIE EN BORGING

Participatief werken leidt tot leren, ontwikkelen, implementeren in onderlinge samenhang. Al doende geven wij vorm aan nieuwe verbindingen en oplossingen, waarbij de verschillende perspectieven bewaakt worden. De onderzoekers dragen zorg voor het expliciteren van de kennis die wordt opgedaan, zowel ten aanzien van het proces als ten aanzien van de opbrengsten. Vanwege de structuur van de kenniswerkplaats (participanten, projectleiders, kernteam, bestuurlijk adviesnetwerk) wordt zorgvuldig gereflecteerd op de richting waarin de projecten zich ontwikkelen en de producten die worden opgeleverd. Borging vindt plaats doordat:

- De projecten gericht zijn op duurzame praktijkverbetering en aansluiten bij wat er al is;
- De betrokkenen meedoen en de verandering wensen en dragen;
- Bestuurders uit het bestuurlijk adviesnetwerk in hun eigen organisatie kennis en producten kunnen implementeren;
- Nieuwe inzichten in trainingen en onderwijsmateriaal worden uitgewerkt;
- Trainingen worden verzorgd als onderdeel van de projecten.

13. AANVRAGERS EN BETROKKEN PARTIJEN

- **GGD IJsselland is hoofdaanvrager en penvoerder** zij levert de algeheel projectleider voor de kenniswerkplaats. GGD IJsselland voert wettelijke en aanvullende taken uit in opdracht van de gemeenten in regio IJsselland vanuit de Wet Publieke Gezondheid. Zij doet onder andere verschillende monitoren in de regio en kwantitatief en kwalitatief onderzoek. Ze verwerft daarmee veel waardevolle data rondom psychische gezondheid en publiceren daarover. Inzichten die benut kunnen worden in de kenniswerkplaats. GGD IJsselland heeft kennis en expertise in huis op het gebied van participatief actieonderzoek. Daarnaast is het meldpunt OGGZ bij de GGD ondergebracht. Teamvangnet informatie en advies (VIA) verzorgt bemoeizorg en werkzaamheden voor de sluitende aanpak van personen met verward gedrag. GGD IJsselland draagt graag bij vanuit een coördinerende - en verbindende kracht.
- **Hogeschool Windesheim Lectoraat GGZ en Samenleving is medeaanvrager** en levert naast onderzoekers met expertise op gebied van participatief actieonderzoek, de transformaties in de ggz/sociaal domein en ervaringsdeskundigheid de inhoudelijk coördinator voor de kenniswerkplaats. Vanuit Windesheim wordt tevens didactische kennis ingebracht en wordt onderwijs en deskundigheidsbevordering ontwikkeld en verzorgd voor professionals en ervaringsdeskundigen. Het lectoraat GGZ en Samenleving heeft veel ervaring met participatief actie- en ontwerponderzoek waarbij ervaringskennis gelijkwaardig wordt ingezet aan de andere bronnen van kennis en is betrokken bij verschillende transformaties en herstelactiviteiten in de gemeenten, zoals Stap in de Wijk en het project Drie kunnen meer dan Eén (met Dimence, de RIBW en MEE) waarin samenwerking met naasten wordt verbeterd. Tevens ondersteunt het lectoraat de implementatie van ervaringsdeskundigheid in een aantal organisaties in de regio (bijv. in Dimence, de RIBW Overijssel, MEE, Trias Jeugdzorg) en heeft het samen met twee andere kenniscentra (Trimbos en Phrenos) het landelijk Kwaliteitssysteem Ervaringsdeskundigheid vorm gegeven. Windesheim start in september met de (allereerste master Ervaringsdeskundigheid. Masterstudenten kunnen bijdragen aan projecten van de Kenniswerkplaats, evenals studenten uit de andere opleidingen.. Vanuit Windesheim is er verbinding met academische onderwijs en onderzoek Amsterdam Universitair Medisch Centrum

(AUMC) en het UMCU Tevens wordt samengewerkt met andere lectoraten en kenniscentra, zoals Movisie, Trimbos-instituut en Phrenos

- **Stichting Focus is medeaanvrager.** Stichting Focus is een zelfregie- en herstelinitiatief met als doel het verbeteren van de individuele en collectieve sociale, maatschappelijke en economische positie van mensen met een psychische of sociale kwetsbaarheid. Focus creëert een sociale omgeving op basis van peer support met gelijkwaardigheid en wederkerigheid als kenmerkende waarden. Als zelfregie- en herstelinitiatief biedt Focus vrije ruimte aan mensen met en zonder ervaringsdeskundigheid om herstel ondersteunende activiteiten te organiseren.
- **RIBW Overijssel is medeaanvrager.** RIBW ondersteunt mensen met een psychische kwetsbaarheid, in de provincie Overijssel, bij het vormgeven van hun dagelijks leven zolang als nodig, samen met hun naasten om zichzelf en hun plek in de samenleving (terug) te vinden. RIBW Overijssel gelooft in een zorgzame samenleving waarin je kunt zijn en worden wie je bent. En een samenleving waarin we omzien naar elkaar. Iets willen en kunnen betekenen voor de ander en we elkaar zien als gelijke. RIBW Overijssel gaat daarbij uit van eigen regie en individuele keuzevrijheid. In de praktijk betekent dit dat ze mensen zoveel mogelijk vanuit de kracht van de wijk wil begeleiden. Met hulp van naasten, ervaringsdeskundigen, vrijwilligers en samenwerkingspartners. Met meer kansen op een zelfstandig, gezond, veilig en sociaal leven voor psychisch kwetsbare mensen. Dat doet RIBW Overijssel door haar dienstverlening meer te ambulantiseren. Beschermd wonen blijft ze ook bieden.
- **Gemeente Zwolle is medeaanvrager.** De gemeente Zwolle is Centrumgemeente voor de regio IJssel-Vecht en daarmee (nog) verantwoordelijk voor Beschermd Wonen en Maatschappelijke Opvang en OGGZ in die regio. De gemeente vervult daarmee een centrale rol in de regio. Momenteel wordt met de regiogemeenten hard gewerkt aan decentralisatie van BW en ook de decentralisatie van MO is al opgestart. Het nieuwe coalitieakkoord voor 2022-2026 heeft als één van de kernboodschappen verder te willen bouwen aan een Inclusief Zwolle met kansengelijkheid, bestaanszekerheid en meedoen.
- **deltaWonen neemt deel aan het praktijkproject Dieze Oost.** deltaWonen is een woningcorporatie die naast het verhuren en onderhouden van huurwoningen ook zorgdraagt voor de woonomgeving. Zij zet zich in voor het verbeteren van de kwaliteit van leefbaarheid en veiligheid.
- **Ervaringsdeskundigen nemen deel aan het kernteam, het bestuurlijk adviesnetwerk en participeren in de praktijkprojecten.** Zij ondersteunen cliënten vanuit ervaringskennis om weer te participeren in de samenleving.
- **GGZ Dimence neemt deel aan het bestuurlijk adviesnetwerk van de kenniswerkplaats.** GGZ Dimence biedt o.a. specialistische GGZ aan mensen in hun werkgebied. Zij streeft in samenwerking met andere partners naar een mentaal veerkrachtige regio.
- **Gemeente Zwarte Waterland neemt deel aan het bestuurlijk adviesnetwerk en vertegenwoordigt daarmee het bestuurlijk overleg Publieke Gezondheid van regio IJsselland dat zich richt op het bevorderen en beschermen van de gezondheid van de inwoners in de regio.**
- **Travers Welzijn neemt deel aan het project in Dieze Oost.** Travers Welzijn zet zich actief in voor leefbaarheid in wijken buurten. Zij werkt samen met bewoners(organisaties) en professionele partners aan een sociale omgeving die toekomst heeft.
- **Zorgverzekeraar Zilveren Kruis neemt deel aan het bestuurlijk adviesnetwerk van de kenniswerkplaats.** Zilveren Kruis zet zich in voor de noodzakelijke hervormingen van het zorglandschap en het duurzaam betaalbaar en toegankelijk houden van de zorg.

BIJLAGE 1: Criteria voor deelprojecten Kenniswerkplaats Onbegrepen Gedrag IJsselland

Praktijkontwikkeling & kennisontwikkeling:

In de deelprojecten vindt zowel praktijkontwikkeling als kennisontwikkeling plaats in de vorm van action learning:

- Verschillende perspectieven en vormen van kennis (ervaringskennis, professionele kennis, beleidskennis en wetenschappelijke kennis) worden op gelijkwaardige wijze benut en met elkaar in verband gebracht. Er is sprake van wederkerigheid.
- Met innovatieve werkwijzen wordt de onderlinge dialoog bevorderd.

Uitgangspunt:

Het leefwereldperspectief van mensen met onbegrepen gedrag en hun naasten vormt het uitgangspunt binnen alle deelprojecten:

- Degenen om wie het gaat doen mee (*'Nothing about us, without us'*).
- Er wordt stem gegeven aan de doelgroep (empoweren, weerbaar maken).

Samenhang:

Alle deelprojecten van de kenniswerkplaats vormen een samenhangend geheel;

- Zij leveren een bijdrage aan (een van) de centrale regionale vraagstukken:
 - *Hoe versterken we de preventie en vroegsignalering rondom de zorg aan mensen met onbegrepen gedrag?*
 - *Hoe dragen we bij aan een genereuze samenleving (wijk, gemeente, community) waarin plaats is voor mensen met onbegrepen gedrag?*
- Er is een goede balans tussen deelprojecten in stadsgemeenten en plattelandsgemeenten:
 - We geven prioriteit aan wijken/ gemeenten/ communities waar het meest nodig is.

Betrokkenheid:

- Het deelproject sluit aan bij een reeds actief netwerk van (kern)stakeholders die aan de slag willen met het vraagstuk.
- Er wordt een brede scope aan partijen betrokken, waarbij aandacht is voor maatschappelijke vindplaatsen zoals bijv. sport, cultuur, kerk, supermarkt, etc.

Vertaalbaarheid:

- Er is de mogelijkheid inzichten te vertalen naar andere vraagstukken in de regio om zo van elkaar te leren en impact te vergroten.

Schaalbaarheid:

Er is de mogelijkheid om klein te experimenteren, te leren wat werkt en deze inzichten en werkende elementen op te schalen, zodat:

- andere organisaties met een vergelijkbare aanpak aan de slag kunnen.
- ervaringsdeskundigen, naasten, burens en inwoners met onbegrepen gedrag in de regio kunnen worden toegerust.
- de inzichten door beroepsopleidingen vertaald kunnen worden in de opleidingsprogramma's.

Haalbaarheid:

De planning en ambitie van het project is realistisch:

- Er is de mogelijkheid om aan te sluiten bij bestaande activiteiten om nieuwe interventies/ werkwijzen en verbindingen te ontwikkelen en/of bestaande te verrijken.
- De begroting voor het deelproject is minimaal € 50.000,- maximaal € 200.000,-.
- Er is sprake van 25% cofinanciering.
- Het project vindt plaats binnen een periode van 4 jaar (start en einddatum van de kenniswerkplaats volgt nog).

Bijlage 2 - Bronnenlijst

- Bouwman, J., Kroon, H. & Hoek, (2023). GGZ uit de Knel. Utrecht: Trimbos-instituut
- Brummel, A., Maathuis, I., Van der Meulen, M., Van Erp, N., Planije, M., Van der Horst, P. (2022). *Welkome wijk; handreikingen gebaseerd op het onderzoek welkome wijk*. Werkplaats Sociaal Domein Arnhem en Nijmegen
- Dannenbergh (2015). *Van beschermd wonen naar een beschermd thuis; adviescommissie toekomst beschermd wonen*. VNG
- De Lange J., Metze, R. & Westen, K. (2022). GGZ in de wijk, participatief samenwerken in het sociaal en verpleegkundig domein. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- De Vries, C. (2017) 'Destigmatisering in de media'. Referaat: Altrecht
- Generieke module Ervaringsdeskundigheid (2022). AKWA
- Groot, B., Weerman, A., Overbeek, F., Abma, T. (2020). Making a Difference: Participatory Health Research With Unemployed Citizens and Policymakers. *International Review of Qualitative Research*. 1 en Herstel, 2, 12–20.
- Groot, B., Overbeek, F. J., Abma, T., Weerman, A. (2019). Het onzegbare uiten. *Participatie en Herstel*, 2, 12–20.
- Groot, B., Weerman, A., Overbeek, F., Abma, T. (2020). Making a Difference: Participatory Health Research With Unemployed Citizens and Policymakers. *International Review of Qualitative Research*. 1 – 19.
- Hauwert, S., Metze, R., & Sedney, P. (2013). Zelfregie van mensen in kwetsbare posities. Digitale uitgave van het landelijk Lectorienplatform Zorg en Welzijn.
- Integraal Zorg Akkoord (2022). *Samen werken aan gezonde zorg*.
- Koekoek, B. (2019). *De kwestie verwarde personen, naar een andere benadering van onbegrepen gedrag*. Amsterdam: Lannoo Campus.
- Kunneman, H. (2021) Normatieve professionalisering: *Introductie; Community for Good Practices*. - Hilversum: Human; Utrecht: Universiteit voor Humanistiek, 6:17 min.- Hoorcollege, online geplaatst op kunneman.org.
- Van Os, J. & Spronsen, M. van (2021). Wij zijn God niet. Amsterdam: LannooCampus
- Van Lieshout, F., Jacobs, G., Cardif, S. (2021). *Actieonderzoek; Principes en onderzoeksmethoden door participatief veranderen*. Assen: Uitgeverij Koninklijke Van Gorcum
- Weerman, A., & Abma, T. (2018). Social work students learning to use their experiential knowledge of recovery: An existential and emancipatory perspective. *Social Work Education*, 1-17.
- Weerman, A., Loon, E. van, Lubbe, P. van der, Overbeek, F. Steen, R.(2019). Bewegingen in Ervaringsdeskundigheid. Over vervierkante bollen en verbolde vierkanten. *Participatie en Herstel*, 1, 25-35.
- Keuzenkamp, S. & Hoorn, E. van (2022). Review effecten ervaringsdeskundigheid
- Samen sterk zonder stigma. Geraadpleegd op 13 maart 2023, van <https://samensterkzonderstigma.nl/domein/stigma-in-de-https://samensterkzonderstigma.nl/domein/stigma-in-de-media/media/>
- Weerman, A., De Jong, K., Karbouniaris, S., Overbeek, F., Loon, E van & Lubbe, P van der. (2019b). *Professioneel inzetten van ervaringsdeskundigheid*. Amsterdam: Boom.
- Weerman, A., Steen, R. Metze, R. & Rose, B. (2021). Collages van het werk van ervaringsdeskundigen. De rol en bijdragen van ervaringsdeskundigen in het Actieprogramma voor mensen met verward gedrag. *Participatie en Herstel*, 1, 36-49.
- Weerman, A. en Metze, R. (2021) 'Follow the dog' – Creating arts-based, supportive and relational spaces to facilitate in a purposeful discovery of knowledge. *Beleidsonderzoek online* 2021 (0) 005 doi: 10.5553/BO/221335502021000005001
- Weerman, A., Steen, R. Metze, R., & Rose, B. (2021). Collages van het werk van ervaringsdeskundigen. De rol en bijdragen van ervaringsdeskundigen in het Actieprogramma voor mensen met verward gedrag. *Participatie en Herstel*, 1, 36-49.
- ZonMW (2021) Van transactie naar interactie; Hans Martin Don over de lessen van het ZonMw actieprogramma voor mensen met verward gedrag. Geraadpleegd op 28 februari 2023, van <http://www.https://publicaties.zonmw.nl/actieprogramma-verward-gedrag/>
- Zorg+Welzijn (2021). Geraadpleegd op 14 maart 2023, van <https://www.zorgwelzijn.nl/hoogleraar-psychiatrische-epidemiologie-jim-van-os-over-oorzaken-schizofrenie-sociaal-kapitaal-in-wijk-bepaalt-de-kwaliteit-van-leven-zwz012909w/>